

De 21e eeuw,
die in 1979 begon

Maarten van Rossem

De 21e eeuw, die in 1979 begon

Nieuw Amsterdam

Eerste druk 2026

© 2026 Maarten van Rossem

© 2026 Nieuw Amsterdam

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd bestand, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

All rights are reserved, including those for text and data mining, AI training and similar technologies.

Omslagontwerp Paul Pollmann

Ontwerp binnenwerk Yulia Knol

Foto auteur Merlijn Doomernik

NUR 686

ISBN 978 90 468 3563 0

www.nieuwamsterdam.nl

Nieuw Amsterdam maakt deel uit van Park Uitgevers

Inhoud

Inleiding	7
De jaren zeventig	13
De jaren tachtig	20
Het wereldwonder China	34
Het einde van de Koude Oorlog	46
Het wonderjaar	56
De Golfoorlog van 1991	66
A holiday from history?	77
Nieuwe strategische verhoudingen: een theoretisch kader	86
Een onverwacht begin van de nieuwe eeuw	96
Het nutteloze drama in Afghanistan	107
Een idiote interventie	117
De kredietcrisis	138
De Arabische Lente	146
Een Engelse vergissing	149
De Amerikaanse draai naar Azië	152

Make America Great Again	159
Handelsoorlog	164
Russisch revanchisme	171
Een dodelijk intermezzo	188
Poetins grote vergissing	191
Naar een alternatief energiebestel	202
Slot	205
Dankwoord	215
Literatuur	217
Register	219

Inleiding

Dit boek gaat over machtspolitiek. Over de grote spelers op het wereldtoneel. Over de wonderlijke, historisch gezien majeure wisseling in de machtspolitieke verhoudingen in de afgelopen halve eeuw. In 1979 leek de kenmerkende bipolaire machtsstructuur van de Koude Oorlog nog volledig intact: de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten deelden de lakens uit. Vervolgens implodeerde de Sovjet-Unie en waren de machtsverhoudingen enige tijd unipolair; de Amerikaanse kolos stond eenzaam op het wereldtoneel. Zodoende is er in dit verhaal zeer ruime aandacht voor de Verenigde Staten. Ondertussen was China bezig aan een verbijsterende industriële expansie, die in de eerste twee decennia van de 21e eeuw een nieuwe bipolaire machtsstructuur creëerde. Door de implosie van de Sovjet-Unie werden alle naties uit de strategische invloedssfeer van de Sovjet-Unie successievelijk lid van de NAVO en de EU. Zo werd ook de EU een wereldspeler van formaat, zij het zonder bruikbaar militair apparaat. Dat was echter geen groot probleem omdat de NAVO een betrouwbaar bondgenootschap was. Dit boek gaat dus niet over Nederland of andere sympathieke kleine naties die geen zelfstandige rol hebben gespeeld in het grote machtsspel. Evenmin gaat het over conflicten die geen invloed hebben gehad op de mon-

diale machtsverhoudingen, zoals het Israëliisch-Palestijnse conflict.

Hoe een geschiedenis van het eerste kwart van de 21e eeuw eruit gaat zien, hangt sterk af van het gekozen perspectief. Het heeft evident weinig zin te beginnen op 1 januari 2000. De millenniumbug, waarvan men dacht dat die op dat unieke moment grote schade zou kunnen aanrichten, veroorzaakte geen van de voorspelde effecten. Het ligt nogal voor de hand de nieuwe eeuw dan maar te laten beginnen met 9/11. Dat was immers de eerste gebeurtenis die mondiaal grote indruk maakte. Het soort gebeurtenis dat maakt dat je nog precies weet waar je was en wat je deed toen je ervan hoorde. Voor 9/11 geldt echter al meteen dat je een eind terug moet in het verleden om duidelijk te maken wat de achtergronden van die dramatische gebeurtenis waren.

Zo manifesteert zich al direct een bekend historiografisch probleem. Het verloop van de geschiedenis trekt zich eigenlijk niets aan van onze jaartelling. Dat dwingt historici tot een creatief spel met de eeuwen. Vandaar dat zij graag schrijven over de 'lange 19e eeuw', die dan begint met de Franse Revolutie in 1789 en eindigt met het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914; kortom, een eeuw van 125 jaar. De 20e eeuw komt er dan qua historische lengte veel bekaaidervan af: de 'korte 20e eeuw' loopt van 1914 tot 1989, het jaar dat er een eind aan de Koude Oorlog kwam. Zo bezien is de 21e eeuw dus al ruim 35 jaar aan de gang. Het is dan wel de vraag of 1989 een passend jaar is om de nieuwe eeuw mee te laten beginnen.

Wie daar even over nadenkt, en daarbij natuurlijk gebruik kan maken van de gebeurtenissen van de eerste 25 jaar van de 21e eeuw, komt onvermijdelijk tot de conclusie dat de nieuwe eeuw eigenlijk al in 1979 is begonnen. In 1979 begon het

Chinese politiebureau met de hervorming van de Chinese economie, die met de kennis van nu zonder meer de belangrijkste gebeurtenis van de laatste vier decennia was en misschien wel de belangrijkste gebeurtenis sinds het begin van de industriële revolutie. In mei 1979 won Margaret Thatcher de Engelse verkiezingen en daarmee werd voor het eerst een nieuwe economische beleidsideologie leidend: het neoliberalisme. In november 1979 bestormden aanhangers van de Islamitische Revolutie in Iran de Amerikaanse ambassade in Teheran en gijzelden het ambassadepersoneel, een gebeurtenis die geheel onterecht werd gezien als een vernedering voor de Verenigde Staten, die volgens hun eigen president toch al leden aan een verlies van zelfvertrouwen. Een maand later besloten de leiders van de Sovjet-Unie Afghanistan te bezetten, een notoir kerkhof van imperiale ambities. In de volgende tien jaar toonde die onsuccesvolle interventie aan hoe zwak de fundamenten van de Sovjet-Unie waren. Rekenen we zo dan is de huidige eeuw al bijna vijftig jaar aan de gang.

Het is wellicht verstandig dit creatieve geknutsel met eeuwen en jaartallen aan te vullen met een veel ruimer perspectief, namelijk dat van de industriële revolutie en de geleidelijke industrialisering van de wereld. In historische beschouwingen beperkt de industriële revolutie zich meestal tot de periode 1750-1850. Dat heb ik altijd nogal zonderling gevonden. Er lijkt mij sprake te zijn van een doorlopend proces. Niet alleen omdat de industrialisering steeds van vorm en aard verandert door technische innovatie, maar ook omdat het tijdstip en verloop van het industrialiseringsproces in hoge mate de machtsverhoudingen in de wereld bepalen.

Het industrialisatieproces begon in Engeland. Daardoor had Engeland, een betrekkelijk kleine natie met een beperkt

demografisch potentieel, een voorsprong van een eeuw op alle andere naties. Dat werd bijvoorbeeld pijnlijk duidelijk gedemonstreerd tijdens de Eerste Opiumoorlog (1839-1842). Hoewel de Chinese economie veel groter was dan de Engelse, was de Chinese vloot geen partij voor de hypermoderne Engelse oorlogsschepen. China verdween bijna twee eeuwen naar de tweede rang, of misschien wel de derde. De tijdelijke Engelse suprematie legde het fundament voor het indrukwekkende British Empire.

Halverwege de 19e eeuw werd echter al duidelijk dat Engeland kansloos zou zijn in de industriële competitie met veel grotere naties met een omvangrijker demografisch potentieel. In 1870 werd Engeland als industriële producent al gepasseerd door de Verenigde Staten, die tot voor kort over de grootste en meest dynamische economie ter wereld beschikten. De vs speelden pas vanaf de Eerste Wereldoorlog een rol van betekenis op het wereldtoneel. Na de Tweede Wereldoorlog waren zij een economische reus te midden van tijdelijk geruïneerde economische dwergen. De Amerikaanse dollar werd 'wereldgeld'.

In 1913 werd Engeland qua economische omvang ook gepasseerd door Duitsland, dat demografisch sneller groeide en bovendien wetenschap en industrialisatie veel beter wist te combineren dan de Engelsen, die veel te weinig deden aan de modernisering van hun industrie. Duitsland was economisch verreweg het succesvolste Europese land, precies wat het nu nog steeds is, ondanks kleine haperingen. Duitsland had ook de ambitie een *Weltmacht* te worden, maar de tragiek van Duitsland was dat het te groot was voor Europa, maar te klein voor de wereld; geen servet en geen tafellaken. Dat Duitsland nu de leidende natie van de EU is, valt toch te beschouwen als een heel aardige historische troostprijs.

Nadat Rusland in 1917 de Sovjet-Unie was geworden, realiseerde het met succes een geforceerd industrialisatieproces, dat in combinatie met onvoorstelbare offers van de bevolking in 1945 voor een overwinning op de Duitse Wehrmacht zorgde. De strategische effecten van die militaire overwinning maakten de Sovjet-Unie tot de enige geopolitieke concurrent van de vs op het wereldtoneel. De militaire competitie met de vs ging echter de draagkracht van de Sovjeteconomie te boven, temeer omdat de planeconomie ten slotte vastliep en een langdurige economische stagnatie veroorzaakte. Na 1960 werd de schijnbaar onaantastbare superioriteit van de vs kleiner, overigens zonder dat ze hun leidende positie verloren. Dat werd deels veroorzaakt door de ongelukkige en uiterst impopulaire interventie in Vietnam, maar in economisch opzicht door het frappante succes van Duitsland en Japan als exporteurs van hoogwaardige industriële producten. De vs hadden hun productie-apparaat niet op tijd gemoderniseerd en bovendien produceerden Duitsland en Japan hun superieure producten goedkoper. Het leidde in 1989 tot de wrange grap: 'The Cold War is over, Germany and Japan won.'

In 1991 bezweek de Sovjet-Unie aan de nogal chaotische poging van de toenmalige Sovjetleider Michail Gorbatsjov om de disfunctionele economie te hervormen. Het voormalige Sovjetimperium in Centraal- en Oost-Europa werd in de volgende twee decennia opgeslokt door de NAVO en de Europese Unie, waardoor de EU bijna tweemaal zo groot werd. De bipolaire mondiale orde van de Koude Oorlogsjaren werd vervangen door een unipolaire orde die de vs schijnbaar onbeperkte mogelijkheden bood. Tijdens de Eerste Golfoorlog (1990-1991) lieten de Amerikanen zien dat zij op overtuigende en verantwoordelijke wijze met hun unipolaire macht

wisten om te gaan. Jammer genoeg bleef dat niet zo. In de reactie op 9/11 toonde de Amerikaanse regering een ongelukkige combinatie van incompetentie en hoogmoed in de slecht doordachte bezetting van Irak en de vaag gedefinieerde mondiale 'war on terror'.

Merkwaardig genoeg was de Sovjet-Unie nog niet van het wereldtoneel verdwenen of in China voltrok zich een industrialisatiewonder zoals niet eerder in de geschiedenis vertoond. Aanvankelijk bleef dat nog enigszins onderbelicht omdat alle aandacht uitging naar de doodstrijd van de Sovjet-Unie. Na de eeuwwisseling werd snel duidelijk dat er een nieuwe wereldmacht in de maak was en dat de unipolaire fase niet lang zou gaan duren. Temeer omdat de nieuwe Chinese reuzeneconomie nog over een aanzienlijk groeipotentieel beschikt. De vraag is hoe de vs de komende decennia op deze nieuwe geopolitieke werkelijkheid zullen reageren.

Zelfs de avonturen van Engeland vallen in te passen in het hier beschreven samenspel van macht en industrialisatie. Kort na de Tweede Wereldoorlog wist Engeland zich, steunend op de snel verkrummelende restanten van het Empire, nog even te presenteren als de wereldmogendheid die het ooit was geweest. In feite was de gloriëtijd definitief voorbij en lag het Verenigd Koninkrijk er uitgeput bij. In de late jaren zeventig leek de neergang niet meer te stoppen. Juist toen presenteerde zich een missionaris van een nieuwe religie: Margaret Thatcher met de neoliberale bijbel van de Oostenrijkse econoom Friedrich Hayek in haar handtas. Ondanks het betrekkelijke succes van Thatcher bleef het gemis van het imperiale verleden kwellen, als fantoompijn bij een geamputeerd been. Was dat ook niet de oorzaak van de even contraproductieve als overbodige Brexit: een natie die haar positieve zelfbeeld kwijt was?

De jaren zeventig

De jaren zeventig waren een verwarrend decennium. Er leek geen duidelijk patroon in te zitten. Bij de termen ‘fifties’ en ‘sixties’ rijst er onmiddellijk een beeld op, al is dat deels misleidend. ‘The seventies’ echter wekken geen kritische of nostalgische sentimenten op. In de jaren zeventig werden velen geplaagd door gevoelens van malaise, teleurstelling en desillusie na de opwindende jaren zestig. Iemand karakteriseerde de jaren zeventig eens met de observatie: ‘It seemed like nothing happened.’ Zelf vond ik die jaren ook lastig te karakteriseren. Het was niet duidelijk waar het heen ging, hoogstens was duidelijk dat ‘the sixties’ stervende waren. Ondertussen heb ik het gevoel iets meer duidelijkheid in die jaren te zien, zij het dat die duidelijkheid deels bestaat uit het besef dat de jaren zeventig onvermijdelijk onduidelijk zijn. Dat is omdat dat decennium eigenlijk twee tijdgeesten heeft. De ene is bezig achter de historische horizon te zinken, de andere schuifelt uit de coulissen het toneel op. De ene is de tijdgeest van ‘the sixties’, de ander die van het neoliberalisme, ofwel het obsessieve geloof in de zaligmaking door de markt.

De aflossing, een soort Gestalt-switch, vond ergens halverwege de jaren zeventig plaats. Voor allerlei mensen zag de wereld er plotseling anders uit. Dat het neoliberalisme kon

trionferen was het gevolg van de langdurige economische problemen van de jaren zeventig. Rond 1970 begon de snelle groei van de Gouden Jaren (1945-1975) te haperen en de werkloosheid op te lopen. De hele jaren zeventig werden vervolgens geplaagd door een structureel hoge inflatie. Volgens de keynesiaanse regels kon een haperende economie gestimuleerd worden met verhoging van de overheidsuitgaven. Maar dat leek in deze jaren nauwelijks te helpen. Volgens de neoliberale economen leidde de stimulering van de vraag door de overheid alleen maar tot nog meer inflatie. De groeiende wanhoop over de ineffectiviteit van het vigerende keynesiaanse model blies wind in de zeilen van de neoliberalen, die sedert de Tweede Wereldoorlog een bestaan in de marge van de economische wetenschap hadden geleid. Het was ongetwijfeld geen toeval dat Friedrich Hayek in 1974 de Nobelprijs voor zijn economische denkbeelden kreeg en de Amerikaanse econoom Milton Friedman twee jaar later. Zij waren verreweg de meest prominente neoliberale economen.

De neoliberalen meenden dat de overheid een veel te dominante rol in de economie speelde. Vrijwel alles kon worden overgelaten aan de magische wijsheid van de markt. Verder moest er vooral gedereguleerd en geprivatiseerd worden. Uit een bescheiden start in de jaren zeventig ontwikkelde zich in de volgende decennia een gedreven, dominante marktideologie, die overal potentieel heilbrengende markten zag en zodoende alles wilde 'vermarkten'. Dat heeft tot op de dag van vandaag, zoals we zullen zien, deels zeer negatieve gevolgen.

De eerste politicus die de nieuwe wijsheid in vernieuwend overheidsbeleid omzette was Margaret Thatcher. In Engeland staat de winter van 1978-1979 bekend als de Winter of Discontent. Het land werd geteisterd door eindeloze stakingen. De bakkers staakten en de vrachtautochauffeurs staakten,

waardoor regionaal voedselgebrek ontstond. Eind januari waren er op Action Day 1,5 miljoen stakers in de publieke sector. De Labourregering onder leiding van Jim Callaghan leek machteloos. Er was sprake van een noodtoestand. Volgens velen was die noodtoestand niet incidenteel, maar was er iets fundamenteel mis in Engeland. Het land leek ten prooi te zijn gevallen aan een langdurig proces van aftakeling. In een gedurfde politieke manoeuvre diende Thatcher, sedert 1975 leider van de Conservatieven, een motie van wantrouwen in tegen de zittende regering. Zij won die stemming met één stem meerderheid. Dat betekende verkiezingen. Bij die verkiezingen van 3 mei 1979 deed zich een verhoudingsgewijs aanzienlijke swing voor, de grootste sinds 1945. Thatcher won een comfortabele meerderheid. Allerlei mensen die nog nooit op de Conservatieven hadden gestemd deden dat nu wel, zoals traditioneel linkse intellectuelen en geschoolde arbeiders. Het zou achttien jaar duren voor er weer een Labourregering werd gekozen. De Conservatieven gebruikten een even effectieve als vermakelijke campagneposter: een grote foto van een eindeloze rij wachtenden voor het 'UNEMPLOYMENT OFFICE', met daarboven de tekst: 'LABOUR ISN'T WORKING'. De vakbonden hadden hun hand zwaar overspeeld en zouden een paar jaar later in een directe confrontatie met Thatcher hun Waterloo vinden.

Het gevoel van aftakeling was reëel. Vergeleken met landen als Frankrijk en Duitsland was Engeland achteropgeraakt. Qua inkomen per hoofd van de bevolking was Engeland in 1950 nummer 7 in de wereld en een kwarteeuw later nummer 20. Het ontbrak de Engelse economie aan dynamiek en innovatief vermogen. De helft van de industriële productiecapaciteit was in overheidshanden. Daar was van vernieuwing geen sprake. De mijnbouw overleefde alleen met subsi-

die en dat gold ook voor de spoorwegen. Critici meenden dat de fameuze naoorlogse consensus – de keynesiaanse consensus waarover overheid, werkgevers en werknemers het eens waren – al enige tijd vastgelopen was. Dat was ook Thatchers vaste overtuiging. De zelfgenoegzame consensus moest worden opgeblazen. Sedert de jaren zestig had zij zich verdiept in de neoliberale opvattingen. Dat werd totale ideologische zekerheid in de jaren zeventig: *The drift to socialism had to be stopped*, zoals Thatcher zei.

Thatcher en haar minister van Financiën boden het Lagerhuis een radicale begroting aan. Beperkingen van het kapitaalverkeer met het buitenland werden opgeheven. In de toenmalige omstandigheden een gedurfde maatregel. De belastingen werden ruimhartig verlaagd en op de publieke uitgaven werd enorm bezuinigd. Alleen de National Health Service werd, zoals Thatcher beloofd had, uit de wind gehouden. Thatcher vond dat de Engelsen moesten leren zelf verantwoordelijkheid te nemen. Zelfredzaamheid was het kernprincipe van de neoliberale vernieuwing. Voor Thatcher, de ambitieuze kruideniersdochter, was dat meer nog een moreel beginsel dan een economisch inzicht. Thatcher had in de aanloop naar de verkiezingen haar voornemens nog vrij vaag gehouden. Eenmaal aan de macht radicaliseerde haar beleidsagenda. Kenmerkend voor haar beleid was vergaande deregulering, in het bijzonder van de financiële markten (de Big Bang), en privatisering. Een groot deel van de overheidsbedrijven werd verkocht. Gemeentelijke woningbouwverenigingen verkochten voor een zacht prijsje miljoenen woningen aan de bewoners, hetgeen een deel van de middenklasse aan een klein kapitaal hielp. De resultaten van Thatchers beleid waren aanvankelijk rampzalig. De toch al omvangrijke werkloosheid schoot verder omhoog. De industriële productie nam met 16 procent af. Een aanzien-

lijk deel van de traditionele productiesector heeft Thatcherism niet overleefd.

In 1982 zag het er electoraal zeer somber uit voor de Conservatieven. Thatcher werd echter gered door de Argentijnse bezetting van de Falklandeilanden. Haar kordate optreden in deze crisis was als een warme, concrete herinnering aan het imperiale gedrag van weleer. De verkiezingen resulteerden in een aardverschuiving. De Conservatieven hadden nu bijna tweemaal zoveel zetels als Labour. Thatcher had vrijwel onbeperkt politiek krediet. In 1984 staakten de Britse mijnwerkers tegen de voorgenomen sluiting van verliesgevende mijnen. Thatcher had de confrontatie verwacht en zich goed voorbereid. De mijnwerkers verloren na een langdurige strijd. Op de middellange termijn werden alle mijnen in Engeland gesloten. In 2015 ging de laatste dicht. De macht van de bonden was gebroken.

De langetermijneffecten van dit eerste grote neoliberale experiment waren gemengd. Dat een deel van de industrie, en zeker de financiële dienstverlening, enorm heeft geprofiteerd van Thatcherism staat buiten kijf. Denk daarbij aan de grote vitaliteit van Londen, dat New York overvleugelde als financieel centrum. De middenklasse en de geschoolde arbeiders gingen er ook aanzienlijk op vooruit, in het bijzonder in de Londense regio. Maar elders waren er miljoenen verliezers. Waar de mijnen werden gesloten en traditionele industriële bedrijven simpelweg verdwenen waren, is nog steeds sprake van schrijnende armoede.

Toen Thatcher in 2013 overleed waren er tal van plaatsen waar de vlag werd uitgestoken en een extra pint werd gedronken. Zelfredzaamheid is een prachtig principe, maar niet iedereen is zelfredzaam, en hoe zelfredzaam kan iemand zijn in een plaatselijke gemeenschap waar alle betalende

activiteit verdwijnt. Privatisering leidde lang niet altijd tot de gewenste en verwachte effecten. De spoorwegen bleven een janboel. Beleidsmatig was Thatcher een echte trendsetter.

De problemen waar Engeland mee worstelde, deden zich ook in andere hoogontwikkelde landen voor, zij het in mindere mate. Ook daar werd de naoorlogse consensus, het fundament van de Gouden Jaren, opgedoekt of op zijn minst ingrijpend gesnoeid. Ook daar werd voortvarend geprivatiseerd en gedereguleerd of verdwenen traditionele bedrijven. Neem bijvoorbeeld Nederland. Daar werd een prachtig, modern overheidsbedrijf als de Postbank zonder bedenken aan de ING verkocht. De ingrijpende hervormingen in India in 1991 van premier Manmohan Singh, die verstrekkende gevolgen zouden hebben, waren deels geïnspireerd door het economische beleid van Thatcher.

Dat Thatcher beleid en samenleving voorgoed had veranderd bleek toen de Labour Party, onder leiding van Tony Blair, in 1997 na achttien jaar eindelijk weer aan de macht kwam. Er werd nu gesproken van New Labour en dat hield vooral in dat premier Blair de erfenis van Thatcher accepteerde. Allerlei klassieke verlangens van Labour werden uit het partijprogramma verwijderd. Thatcherism werd Blatcherism. Blatcherism was neoliberalisme met een rood randje. Dat heette in die jaren ook wel de Third Way: een neoliberale aanpak, waarbij de ruwe randen werden bijgevijld. Ook Bill Clinton bekende zich tot die Third Way. Vooral buiten Nederland werd Wim Kok beschouwd als een perfecte vertegenwoordiger van de Third Way (Derde Weg). Was hij er immers niet in geslaagd de verzorgingsstaat te saneren zonder al te grote sociaaleconomische schade aan te richten? Daarbij moet worden opgemerkt dat de neoliberale beginselen in Engeland en de vs veel meer impact hebben gehad dan in de

West-Europese landen. Het zal niet verbazen dat Thatcher te spreken was over Blair en dat omgekeerd Blair complimenteus was over Thatcher.

De jaren tachtig

Ruim een jaar na Thatchers verkiezingsoverwinning werd Ronald Reagan in november 1980 tot president van de vs gekozen. Hij leek bij uitstek de vertegenwoordiger van de nieuwe tijdgeest, meer nog dan Thatcher, omdat de Verenigde Staten nu eenmaal veel invloedrijker waren. Thatcher, die een onvoorwaardelijke bewonderaar van de vs was, raakte overigens dik bevriend met haar geestverwant Reagan, al merkte zij eens op: 'Arme jongen, hij heeft niets in zijn bovenkamer.' De situatie in de vs was echter wezenlijk anders dan die in Engeland in het voorjaar van 1979. In de vs was de nieuwe tijdgeest al enige jaren dominant voordat Reagan werd gekozen. Reagan was geen initiator, hij bevestigde een proces dat al gaande was. Hij was veel meer een woordvoerder dan een bedenker.

Het fameuze Powell Memorandum, waarin we een aankondiging kunnen zien van spoedig veranderende politiek-economische machtsrelaties, verscheen al in 1971. Lewis Powell was een prominente lobbyist voor het grote bedrijfsleven, die later door de toenmalige president Nixon is benoemd als rechter van het Hooggerechtshof. Volgens Powell was het Amerikaanse economische systeem in groot gevaar. Niet vanwege linkse extremisten maar juist door de opvattingen van de *liberals*, die de media en de universiteiten domineerden.